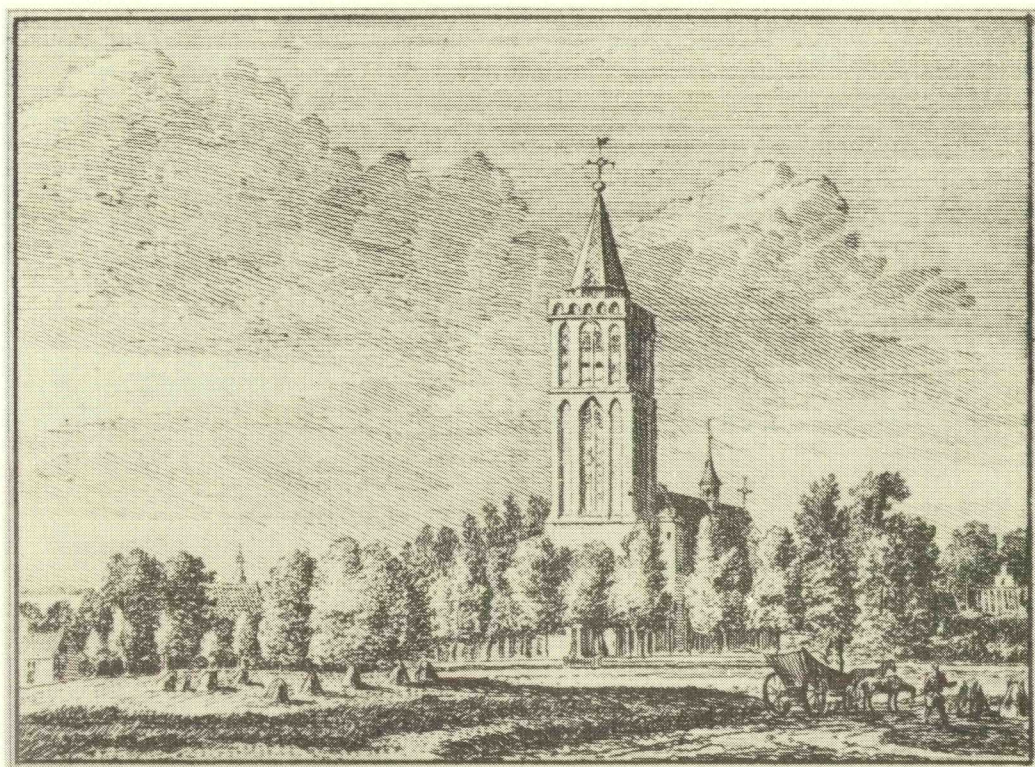

VAN ZOYS TOT SOEST

Tijdschrift van de HISTORISCHE VERENIGING „SOEST „

J. d. B. del.

Het DORP ZOEST.

H. S. f.

1ste jaargang, nr 2, herfst 1980

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980.

Bestuur:

Voorzitter : G. van den Beemt, Westerstraat 64, Amersfoort
Secr.-Penningm.: P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest
Overige leden, vertegenwoordigers werkgroepen:
Mr. E.A. Bánki, Hildebrandlaan 29, Soest
A.J. van den Dijssel, Lange Brinkweg 11, Soest
F.S.I. Knaapen, Nassauplantsoen 10, Soest
W. Schimmel, Steenhoffstraat 73, Soest
G. Staalenhoef, Aalsmeerweg 32 III, Amsterdam

Redactiecommissie:

Eindredacteur : F.S.I. Knaapen, Nassauplantsoen 10, Soest
Leden : E. de Bree, Braamweg 54, Soest
P. Siegers, Van Straelenlaan 8, Soest
Vormgeving : F. Elsman, Bachweg 66, Amersfoort

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

De contributie is voor 1980 vastgesteld op vijf en twintig gulden.
Betaling op de rekening van de Historische Vereniging Soest, bij de Rabobank te Soest no. 3599-02235.
Gironummer van de Rabobank is 212775.

Historische Vereniging Soest.

Secretariaat: Vosseveldlaan 21 Soest.

Aan de deelnemers Werkgroep Archeologie
en overige belangstellende leden.

Op dinsdag 4 nov. e.s. 's avonds om 8 uur zal in een zaal van gebouw Credo, Julianalaan 19 te Soest, het winterprogram van de werkgroep archeologie worden besproken.

Leden, die zich actief met archeologisch onderzoek bezig houden, gaan dan bespreken waar en wat zij deze winter gaan onderzoeken.

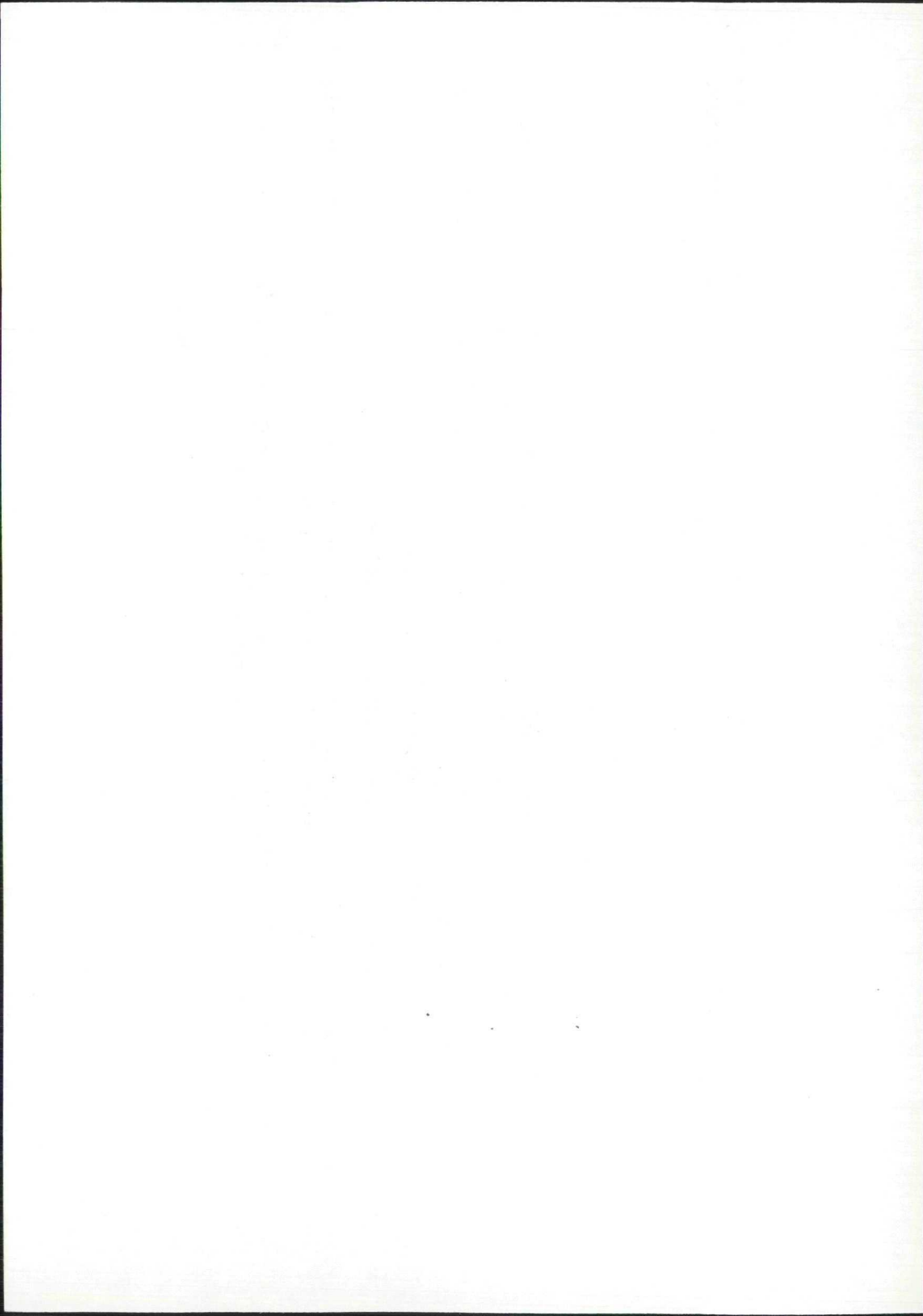
In onderling overleg gaan zij hun program vaststellen.

Wanneer U best mee zoudt willen doen, dan bent U welkom.

En wanneer U alleen maar belangstelling hebt, maar U hebt eigenlijk geen tijd of geen zin om het veld in te trekken, ook dan bent U van harte welkom.

Na de pauze zal onze voorzitter, de heer F.v.d.Beemt aan de hand van dia's het een en ander vertellen over de archeologie van de provincie Utrecht.

Het bestuur.

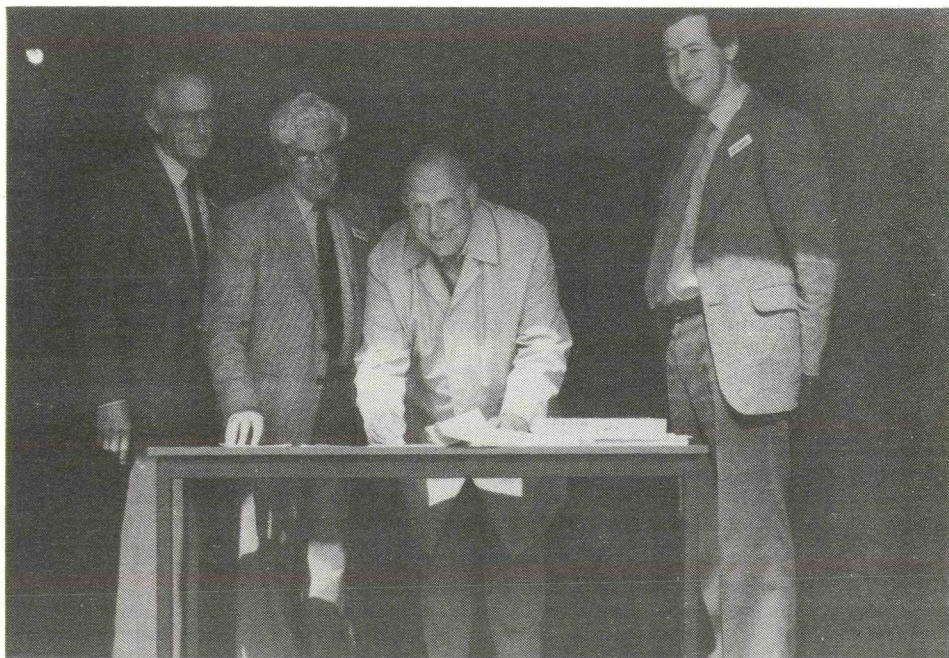
Een terugblik en de toekomst

"En beseft met ons, dat het jonge harten zijn die oude dingen weten te waarderen".

(Westerheem)

Het gaat goed met onze vereniging. Sinds het verschijnen van het eerste nummer van "Van Zoys tot Soest" in juli jl., is de vereniging met maar liefst 43 leden gegroeid tot een aantal van 111! Ons 100e lid, de heer J. Kluën, kon juist tijdens de laatste uren van de door onze vereniging tijdens de Gildefeestens georganiseerde tentoonstellingen worden verwelkomd. De beide tentoonstellingen "Wat potters bakten en wat Breughel schilderde" en "Boerengerij van 50 jaar geleden" hebben ondanks het slechte weer ca. 700 bezoekers getrokken. Een prachtig resultaat.

Door de fotokring "Astra" zijn beide tentoonstellingen volledig op de gevoelige plaat vastgelegd, waarvoor onze hartelijke dank. Bij een terugblik behoort ook een blik in de toekomst geworpen te worden. In de komende wintermaanden zullen de in het leven geroepen werkgroepen worden "opgestart" om een ieder die interesse heeft voor één of meerdere geschiedkundige onderwerpen mee te laten denken en werken, om de historie van Soest op de een of andere wijze

De heer J. Kluën tekent als honderdste lid het ledenregister van onze vereniging. De bestuursleden Van den Dijssel, Van den Breemer en Van den Beemt kijken met belangstelling toe. (Foto Riny Trost).

tot leven te brengen. De werkgroepen Archeologie en Oud Soest zijn reeds met de eerste activiteiten begonnen. Samen hebben zij de bovengenoemde tentoonstellingen ingericht, terwijl de werkgroep archeologie op 11 oktober het seizoen opende met de excursie naar de grafheuvels nabij het Soester Natuurbad. In november zal voor een ieder die interesse heeft voor Oudheidkundig Bodemonderzoek een informatie-avond worden georganiseerd, om te bezien wat de mogelijkheden zijn om archeologisch onderzoek te verrichten.

In dezelfde maand zal een lezing worden gehouden op een nog nader te bepalen datum en plaats. Voor deze avond zal getracht worden een spreker met een boeiend en toepasselijk onderwerp aan te trekken. In de eerste maand van het volgend jaar zal de werkgroep Genealogie een informatie-avond houden met in de daarop volgende weken een aantal cursusavonden. Fotokring "Astra" zal in samenwerking met onze vereniging, in de laatste weken van december, een expositie houden van door leden gemaakte foto's. De besprekingen verkeren in een pril stadium maar zeker is, dat een van de onderwerpen zal gaan over boerderijen in Soest.

Laten wij terugkeren naar het heden. Wederom heeft de redactie van ons tijdschrift gepoogd, u een afwisselend en smakelijk bereid menu voor te zetten. Een van de artikelen die u zal aantreffen is één van de vele niet eerder gepubliceerde manuscripten van wijlen de heer E. Heupers en welwillend door mevrouw Heupers voor ons tijdschrift ter beschikking gesteld.

Alhoewel ieder van ons weet wie de heer Heupers was, laten wij naast deze inleiding een hoofdstuk volgen over het leven van de heer Heupers.

Het Bestuur,
G. van den Beemt, vz.

IN HET VOETSPOR VAN ENGELBERTUS HEUPERS

"Engelbertus Heupers is één van de weinigen, zoniet de enige die zoveel van folklore en de historie van Soest en het Eemland weet"! Dit schreef Lars Meinders in de Amersfoortse Courant van 6 september 1975. Met het heengaan van de heer Heupers op 23 maart 1978 verloor Soest deze kenner van de historie. Engelbertus Heupers werd op 16 maart 1906 te Enschede geboren. Hij was, zoals zovele streekgenoten, voorbestemd om textielarbeider te worden.

De crisisjaren maakten dit echter onmogelijk, zodat hij gedwongen was Twenthe te verlaten. Hij begon een ambtelijke loopbaan bij de politie in Delft en werd in 1931 overgeplaatst naar Soest. Na de oorlog kwam hij in dienst bij de Gemeentelijke Sociale Dienst.

Hier bleef hij werkzaam tot aan zijn pensionering in 1971. Al spoedig na zijn vestiging in Soest kreeg Heupers belangstelling voor de verhalen die de oude Soesters hem vertelden. Vooral het dialect, dat toen nog algemeen gesproken werd, sprak hem erg aan. Hij begon alles wat hem ter ore kwam te noteren. Zo ontstonden stapels papieren over het Soest van toen. Door de vele contacten en interviews kreeg Heupers al vrij snel een grote kennis van de historie van zijn nieuwe woonplaats en van de aard van de Soester bevolking. De genoteerde geschiedkundige, naamkundige en dialectologische gegevens werden niet op een zolderkamertje opgeborgen zoals dat vaak voorkomt maar Heupers deed er alles aan om een ieder van het verjaarde te laten genieten. Voor het Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde te Amsterdam verzamelde hij duizenden sagen, sprookjes en anecdoten. De eerste 1098 verhalen die Heupers verzamelde zijn kort na zijn dood gepubliceerd in het boek "Volksverhalen uit Gooi- en Eemland en van de westelijke Veluwe" en uitgegeven door bovengenoemd instituut. Er zullen de komende tijd nog twee delen verschijnen van de rest van de door hem opgetekende verhalen, in totaal ruim 3800!

In 1960 verscheen zijn eerste boek "Gilden van Soest". Een jaar later kwam "Een beeld van Eemland". Daarna volgden "Soest in grootvaders tijd", "Soest bij kaarslicht en tuitlamp" en niet te vergeten de vele artikelen die verschenen in tal van tijdschriften.

Heupers zag met lede ogen, dat de mensen die hij voor zijn werk nodig had, langzamerhand stierven.

Wij hebben in 1978 helaas afscheid moeten nemen van Engelbertus Heupers; een man die groot respect verdient.

Wij zijn dan ook mevrouw Heupers dankbaar, dat een eerste van de vele nog te publiceren werken van haar man thans in "Van Zoys tot Soest" kan verschijnen.

Wij moeten leren leven met de herinnering aan een man, die door zelfstudie zijn hobby een zodanige inhoud heeft gegeven, dat deze ook voor de Historische Vereniging Soest van grote waarde is geworden.

Het is daarom, dat wij verder gaan in het voetspoor van Engelbertus Heupers.

G. van den Beemt

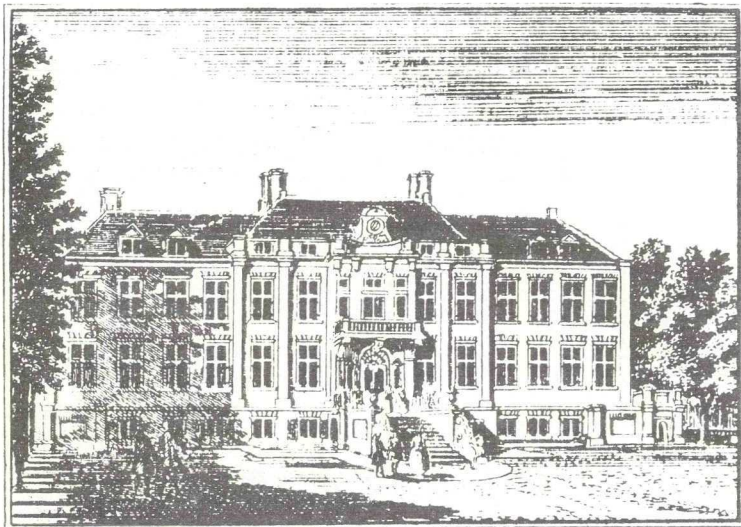
SOEST EN HET HUIS VAN ORANJE

Door de eeuwen heen is er een hechte band gegroeid en steeds meer verstevigd tussen het Huis van Oranje en de gemeente Soest. De aanwezigheid van het Paleis Soestdijk, dat weliswaar in de gemeente Baarn is gelegen, heeft hiertoe in niet geringe mate bijgedragen. Stadhouders, vorsten en vorstinnen waren Ambachtsheren en -vrouwen van Soest en de naburige gemeenten: Ter Eem, Baarn, Eemnes binnen- en buitendijks.

De Soesternaren hebben altijd de weg naar het Paleis Soestdijk weten te vinden, terwijl de bewoners van het Paleis Soestdijk zich altijd met het wel en wee van de Soesters hebben bemoeid en door allerlei voorzieningen op maatschappelijk gebied, het materiële en geestelijk welzijn van de Soester ingezetenen hebben getracht te bevorderen.

Stadhouder-Koning Willem III

De band tussen het Huis van Oranje en Soest bestaat al meer dan 300 jaar. Het was op 26 april 1674, dat Prins Willem III, de latere Stadhouder-Koning, de hofstede Soestdijk kocht van Mr. Jacob de Graef, zoon en mede-erfgenaam van de heer Cornelis de Graef, heer van Zuidpolsbroek, in leven burgemeester en raad van Amsterdam.

Het Huis Zoestdyk
voor 1815

Op 13 september 1674 werd de Prins, door de Staten 's Lands van Utrecht eeuwig en erfelijk opgedragen de vrije, hoge, middelbare en lage jurisdictie in de heerlijkheden Soest, Baarn en Ter Eem, waar nog aan werden toegevoegd de heerlijkheden van Eemnes, binnen- en buitendijks.

Prins Willem III kreeg hierdoor het recht van de hoge en lage jurisdictie; dat wil zeggen, dat hij kennis mocht nemen en straffen in lage, zowel als hoge (criminele) delicten, begaan binnen genoemde rechtsgebieden. Hem werd ook het recht van collatie toegekend; het met zijn toestemming benoemen van dominé's, onderwijzers, kosters en voorzangers in de kerk. Hij was de eerste Ambachtsheer van Soest, Baarn, enz.

Na het overlijden van de Koning-Stadshouder Willem III in 1702 kwam het Paleis Soestdijk in het bezit van Johan Willem Friso, vorst van Nassau Dietz. Deze was ergenaam geworden doordat zijn neef, bovengenoemd, kinderloos kwam te overlijden. Johan Willem Friso echter werd geen ambachtsheer van Soest, Baarn etc., want de verleende voorrechten en heerlijkheden werden door de Staten 's Lands van Utrecht tot zich genomen.

Op 17 november 1714 gingen de Staten 's Lands van Utrecht er wederom toe over de Ambachtsheerlijkheden van Soest en de Birk (de Birk wordt uitdrukkelijk genoemd) op te dragen aan H.M. de Prinses Douarière, de weduwe van Prins Johan Friso, die op 14 juli 1711 door het omslaan van de pont over de Moerdijk bij een opkomende storm, om het leven was gekomen.

Marijke-Meu, zoals de weduwe werd genoemd, was een populaire figuur en bij het volk zeer geliefd. Bekend is dat zij in alle zaken betreffende de gemeente Soest en haar inwoners gekend wilde worden. Ook in conflicten met naburige gemeenten wilde zij gekend worden en dikwijls werd hierin door haar bemiddeld. Wanneer zij van mening was, dat er onrecht was gedaan of een verkeerd beleid was gevoerd, dan trachtte zij alsnog daarin verandering te brengen. Op 16 juli 1749 werden de oude jurisdictiën en heerlijkheden opgedragen aan de zoon van Johan Willem Friso en Marijke Meu, de Stadhouder Prins Willem IV.

Andere tijden

Na de Franse overheersing en het herstel van Nederlands onafhankelijkheid, werd op 8 juli 1815, het Paleis en Domein Soestdijk aan de Prins van Oranje, de latere Koning Willem II, voor zijn verdiensten en aandeel in de Slag bij Waterloo ten geschenke gegeven.

Op 21 februari 1816 te Sint Petersburg in Rusland werd het huwelijk gesloten tussen H.K.H. Grootvorstin Anna Paulowna en de Prins van Oranje, bovengenoemd. Het duurde echter tot mei 1818 voordat zij hun intrek op het Paleis Soestdijk namen.

Op 21 mei 1818 's middags om drie uur kwamen zij op het Paleis Soestdijk aan en werden daar verwelkomd door de Gouverneur van de Provincie Utrecht. In het bijzijn van vele burgerlijke en militaire autoriteiten bood mejuffrouw Steijn van Hensbroek, de dochter van de Schout van Soest, de Prinses van Oranje bloemen aan. 's Avonds was er groot feest en overal brandden de feestvuren.

Vanaf die tijd, werd het contact met de inwoners van de omliggende plaatsen hechter en inniger. De jonge echtgenoten bevorderden vooral sociale instellingen en besteedden grote aandacht aan het onderwijs in hun heerlijkheden. Ook behoeftigen en armen kregen voor die tijd meer aandacht dan voorheen het geval was geweest.

Op initiatief van Prinses Anna Paulowna werden te Soest en Baarn Commissies van Weldadigheid opgericht. Er werd voor deze instelling een instructie samengesteld door de Prinses, waaraan de Commissie van Weldadigheid zich stipt had te houden. In dit reglement werd opgenomen, dat de betreffende Commissie voortdurend in correspondentie stond met de intendant van de Prinses en dat zij in alle voorkomende werkzaamheden en zaken persoonlijk moest worden ingelicht.

De voornaamste werkzaamheden van de Commissie bestonden uit het verzorgen van de misdeelden en armen van de ingezetenen van de gemeente, zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid, het verschaffen van werk, vooral in de winter aan arme dagloners en het bevorderen van spinwerk voor behoeftige vrouwen.

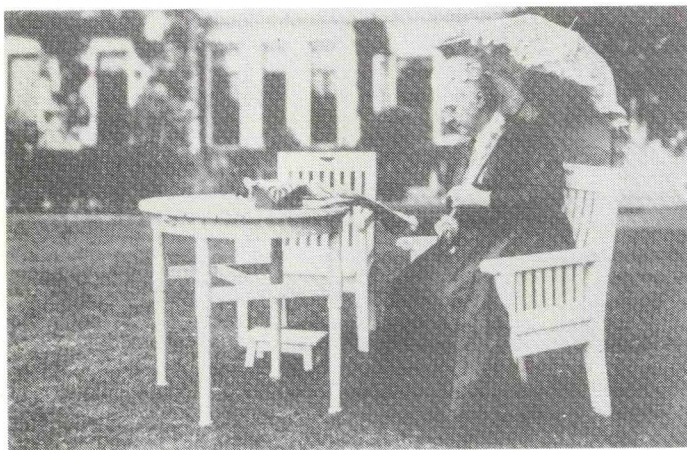
Ondersteuning van arme gezinnen door verstrekking van levensmiddelen als brood, meel en gort en door 's winters uitreiking van kledingstukken en wollen dekens. Alle behoeftigen en gebrekkigen zonder uitzondering werden voorzien van medicijnen en geneesmiddelen. Behoeftige kraamvrouwen kregen voor zichzelf en hun kind medische verzorging en bovendien werd ook bedlinnen en kleding verstrekt. Ook werden geldelijke uitkeringen verstrekt aan hen, die hierin niet zelf konden voorzien, als gebrekkigen, weduwen met kinderen. De hulp van de "heelmeester" was ook in een instructie opgenomen. Hij moest alle behoeftigen, die hiervoor in aanmerking kwamen, zieke en "gekwetste" personen behandelen. Voor elke door hem behandelde patiënt ontving hij een door de Commissie vastgesteld bedrag aan geld. Arme kinderen moesten door hem worden gevaccineerd. Zonder

vaccinatiebewijs mochten deze kinderen, die voor rekening van de Prinses de school bezochten, daar niet worden toegelaten. De Prinses pleitte voor beter onderwijs en meer schoolruimte. Er mocht op de scholen beslist geen onderscheid worden gemaakt tussen arme kinderen (kinderen van de Commissie) en andere kinderen.

Door de Prinses van Oranje werd ook de "Naai- en Breischool" aan de Burgemeester Grothestraat te Soest opgericht, waar kinderen onderwijs kregen in naaien en breien. Het werk, dat op deze school werd vervaardigd, was bestemd voor het verstrekken van kleren aan de armen in de gemeente.

Na het overlijden van H.M. Koningin Anna Paulowna op 1 maart 1865 te 's Gravenhage werd haar werk voortgezet door haar zoon Z.K.H. Prins Hendrik, beter bekend als Prins Hendrik de Zeevaarder. Hij was de derde zoon van Koning Willem II en Koningin Anna Paulowna, grootvorstin van Rusland.

Prins Hendrik was in buitengewone mate geïnteresseerd in het maatschappelijk leven. Niet alleen had hij oog voor sociale aangelegenheden, maar de Soesters (en Baarnaars) konden ook op hem rekenen op ander gebied, als het kerkelijk leven en de land- en tuinbouw betref. Hij was bijzonder populair, niet alleen als Ambachtshoofd, maar in heel Nederland. Hij overleed te Wolferdinge (Luxemburg) op 13 januari 1879.

Na zijn overlijden kwam het Paleis Soestdijk in het bezit van Koning Willem III en vervolgens aan zijn weduwe H.M. Koningin-Moeder Emma. Deze vorstin was te Soest zeer geliefd. Dagelijks reed zij, wanneer zij 's zomers op het paleis Soestdijk verblijf hield, in een open rijtuig door het landelijke Soest, minzaam groetend en hier en daar bij goede bekenden een kort praatje houdend.

Het was feitelijk Koningin Emma, die het maatschappelijk werk, begonnen door koningin Anna Paulowna, voortzette en nieuwe impulsen gaf. Zij was begaan met misdeelden, zieken, gebrekkigen en bejaarden en steunde dikwijls met milde hand.

De reeds hechte band tussen het Huis van Oranje van Soest is door de oude Koningin, zoals Koningin Emma door velen werd genoemd, nog in- niger en hechter geworden, dan zij reeds was.

Engelbert Heupers.

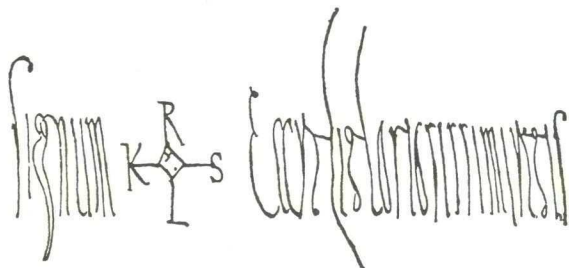
GESCHIEDENIS VAN SOEST

Eerste geschreven berichten over onze landstreek

In de oorkonde van keizer Koenraad II van het jaar 1028 wordt ons dorp Soest voor het eerst genoemd. Toch is het wel zeker, dat er in deze streken al veel vroeger mensen woonden en waarschijnlijk is ook Soest wel eerder bewoond geweest. Alleen, geschreven geschiedenis daarover ontbreekt.

Koning Karel de Grote deed in het jaar 777 schenkingen aan de Sint Maartenskerk van Utrecht. Onder meer de tolgelden, die werden geheven bij Dorestad (Wijk bij Duurstede), de villa Lisiduna (Leusden) met al zijn onderhorigheden en de jachtterreinen van de koning, gelegen aan de beide zijden van de Eem. Zo werd er aan de Utrechtse bisschop hulp geboden bij het besturen en het kerstenen van de bevolking in deze streken.

Dit charter van 7 juni 777 is het begin van de geschreven geschiedenis van de Gelderse Vallei.

Monogram van Karel de Grote. Hij regeerde van 768-814 over een groot deel van West-Europa.

Andere schenkingsoorkonden noemen steeds meer plaatsen of nederzettingen. Zo wordt Hees, dat nu een deel van Soest is, al in 838 genoemd. Dit Hees was ook aan de Utrechtse bisschop in leen gegeven, maar de bisschop schonk zijn rechten op die goederen weer aan ene graaf Rodgar, in ruil voor andere, van Rodgar verkregen opbrengsten. In deze akte worden, naast Hees, ook Zeist, Leusden en Doorn genoemd. Zeer spaarzame berichten uit lang vervlogen tijden.

Uit onze geschiedenisboeken weten wij, dat Karel de Grote (768-814) in West Europa een groot rijk heeft gevestigd, strekkende van de Pyreneën tot aan de Elbe.

Hij moest strijden tegen de Friezen, de Saksen en andere Germaanse stammen in ons land en in Duitsland. Soms met heel veel moeite, heeft hij ze allemaal overwonnen.

Welke stammen woonden er nu hier in Eemland? Zijn wij Friezen of Franken of Saksen? Mogelijk waren die drie stammen hier al eeuwen met elkaar vermengd en woonden zij op de meest gunstige plaatsen, waar landbouw en veeteelt mogelijk was aan de randen van de Utrechtse heuvelrug.

Karel de Grote, inmiddels tot keizer gekroond in het jaar 800, is niet alleen een goed veldheer, maar ook een goed bestuurder. Hij stelt overal zijn verrouwensmannen, zijn leenmannen aan, zorgt voor een goede wetgeving en een prima centraal gezag. Vooral de

kerstening van de onderworpen volkeren vindt hij belangrijk en daarom steunt hij de kerk en haar bisschoppen zoveel waar mogelijk is.

De opvolgers van keizer Karel echter kunnen zijn grote rijk niet meer de baas en in 843 (Verdrag van Verdun) valt het in drie delen uiteen; het westen (later Frankrijk), het oosten (later Duitsland) en een zeer langgerekt middenrijk, waartoe ook ons land behoorde. Dit middenrijk wordt de speelbal tussen oost en west en wordt verder opgesplitst.

Het gevolg is rampspoed en geweld, ruim 100 jaar lang, door onderlinge oorlogen, invallen van de Hongaren, plunderingen door de Noormannen. De opvolgers van de vroegere leenmannen stellen zich steeds zelfstandiger op, handelen alsof zij geheel zelfstandig zijn en bevechten elkaar met hun legertjes. Graven van Holland, bisschoppen van Utrecht en hertogen van Gelre komen in die tiende eeuw op het strijdtoneel.

En de gewone mensen, die her en der verspreid woonden zullen wel heel vaak het slachtoffer geweest zijn van al deze onrust. Zij zoeken bescherming bij hun landheer, maar zijn dan ook geheel en al aan hem overgeleverd.

Zij moeten belasting (tienden) betalen, hand en spandiensten verlenen, mee ten strijde trekken, zij zijn "horig".

In 925 komt ons land definitief onder het gezag van de Duitse vorsten, die inmiddels ook de titel van keizer van het Roomse Rijk hebben verkregen.

Deze Duitse keizers hebben er belang bij dat hun gezag wordt erkend. Zo wordt ook weer de bisschop van Utrecht gesteund, want een bisschopszetel is niet erfelijk en de keizer kan zelf veel invloed uitoefenen bij de benoeming van een opvolger. Veel meer moeite hebben zij met graven en hertogen.

De oorkonde van 1028 is een voorbeeld van keizerlijke steun aan zijn trouwe bisschop en aan de kloosters, die door die bisschop overal worden gevestigd.

Deze kloosters waren van grote invloed, vooral op het platteland, voor de kerstening van de bewoners en de ontginning van woeste gronden.

In de tijd van de invallen van de Noormannen is er ook in deze streken een chaos ontstaan en pas rond het jaar 1000 begint de geschiedenis opnieuw.

P.J. van den Breemer.

Bronvermelding

- Jhr. W.H. de Beaufort: Geschiedenis van de landbouw in de
 Dr. M.K.E. Gottschalk: Historisch-geografische ontwikkeling
 in en om Soest, Jaarboek Oud Utrecht 1970
- H. Halbertsma : Zeven eeuwen Amersfoort
 provincie Utrecht
- E. Luden : Het Gooi en de Erfgooiers
- Joh. Winkler : Erfenis der eeuwen

De familie van 't Klooster (II)

De genealogie van de oudste tak (1)

Uitgaande van hetgeen is beschreven in het eerste artikel over deze familie kan de volgende genealogie worden opgesteld. Nogmaals wijzen wij er op dat door het ontbreken van doopboeken e.d. op grond van het wel voorhanden zijnde materiaal vaak conclusies moeten worden getrokken, die niet geheel steunen op bronnen. Dit geldt voor alle families in de periode vóór ca. 1650-1700.

A 1

Jan Thonisz

geb. ca. 1570 (bij benadering)
ovl. ca. 1645 ; Geertje is dan weduwe
geh. ca. 1600 (bij benadering)

Geertje Hendriks, dochter van nog onbekende ouders en zuster van Hendrik Hendrikse.

Uit dit huwelijk zijn bekend:

- a) Thonis Jan Thonisz, volgt onder A 11
- b) Hendrik Jan Thonisz, volgt onder A 12 en waarschijnlijk
- c) Gerrit Jansz uit 't Clooster, volgt onder A 13

Over Jan Thonisz is niet meer bekend dan zijn naam; zijn echtgenote "Geertgen int Clooster" betaalt f 16,- huisgeld; 1645. Na het overlijden van haar broer Hendrik Hendrikse wordt Geertje beleend met "de helft van een stuk lands, strekkende van Zoetschen Brinck tot aen Morssenmaeth, gelegen tot Zoest"; 8 februari 1640. (2) Na haar dood gaat dit over op haar zoon Hendrik Janse.

A 11

Thonis Jan Thonisz, ook Thonis Janse van 't Clooster

geb. ca. 1600 (bij benadering)
ovl. na 1656; hij ontvangt in dat jaar nog land
Vermoedelijk ongehuwd.

Thonis Jan Thonisz betaalt f 10,- huisgeld; 1645.

Thonis Janse van 't Clooster en Isaac Aerts, gehuwd met Anna Gijsberts, ontvangen tezamen van Aert Hendriks, wonende in de Hoge Birkt "een perceeltje, groot 1 morgen op de Engh boven Meijenbergh"; 17 juli 1656.

A 12

Henrick Jan Thonisz, ook Hendrik Janse "Den Ouden"

geb. ca. 1600 (bij benadering)
ovl. ca. 1674
geh. ca. 1630 (bij benadering) met een nog onbekende vrouw.

Uit dit huwelijk zijn bekend:

- a) Jan Hendrikse van 't Klooster, volgt onder A 121
- b) Meerten Hendrikse van 't Klooster, volgt onder A 122
- c) Rijkje Hendrikse van 't Klooster, volgt onder A 123
- d) Antje Hendrikse van 't Klooster, volgt onder A 124 en wellicht
- e) Marritgen Henrick Jan Thonisdochter, volgt onder A 125

Hendrik Janse ontvangt in leen, na de dood van zijn moeder, "de helft van een stuk lands" tussen de Soester Brink en de Morssenmaat; 9 juli 1653.

"Henrick Jans den Ouden wonende op 't Clooster Erff ende goet, genaamt Marienborch" ontvangt samen met Henrick Aerts, ieder voor de helft, een perceel bouwland; 19 mei 1663.

Henrick Jan Thonisz heeft, samen met Henrick Aerts, het "Spicketland" in gebruik; 29 oktober 1663.

Henrick Jan Thonis betaalt f 9,- huisgeld; 1645.

A 13

Gerrit Jans "wt 't Clooster Marienburgh"

geb. ca. 1600 (bij benadering)

ovl. 1685/1696; in 1685 gildelid; in 1696 is zijn vrouw weduwe

geh. ca. 1645

Marritgen Willemsdochter, dochter van nog onbekende ouders.

Uit dit huwelijk zijn bekend:

- a) Henrick Gerrits, volgt A 131
- b) Aert Gerritsen, volgt A 132
- c) Willempje Gerrits, volgt A 133 en
- d) Annitje Gerrits, volgt A 134

Er is nog geen bewijs dat deze Gerrit ook een zoon is van Jan Thonisz en Geertje Hendriks, doch het ligt wel voor de hand. Gerrit Janse wordt in 1645 niet vermeld in het huisgeldregister; wellicht woonde hij toen nog niet zelfstandig.

Gerrit en Marritje zijn samen gildelid van het Groot-Gaasbeeksgilde in 1685; Marritje is in 1696, als weduwe, lid.

In 1671 woonden zij "aen 't corte eijndt" (3)

(wordt vervolgd)

1. Inzake de nummergeving van stambomen (genealogiën) en parentelen zijn uitvoerige verhandelingen te geven. Hier is een systeem gebruikt dat elders in dit nummer wordt beschreven.
2. Hendrik Hendriksen en zijn vrouw Evertgen waren met de hiervoor genoemde helft beleend door opdracht van de voogden van Volkert Gerridsen "vermids diens innocentie" (onnozelheid); 20 oktober 1627.

De andere helft van dit stuk land werd op dezelfde dag door dezelfde voogden overgedragen aan Wulphert Willsemsen en zijn vrouw Marrichjen Teunisdr.

Over Volkert Gerridsen is niets bekend.

Wulphert Willemsen is tweemaal gehuwd geweest. Voor de eerste maal, volgens het protocol van huwelijksvoltrekking voor de Schout van Leusden en Hoogland met Gerritje Hendriksz, wonende in de Birckt, op 22 november 1611.

Als weduwnaar hertrouwt hij, voor het gerecht van Stoutenburg, op 2 oktober 1625 met Marritgen Teunisdochter, eveneens wonende in de Birkk.

(Deze gegevens zijn ontleend aan de Eemlandse klappers, deel 4 blz. 122).

Wulphert is kennelijk tussen 1645 en ca. 1650 overleden. Want volgens het huisgeldregister van 1645 wordt hij aangeslagen voor f 15,- en in de Memorie der Landerijen hebben de kinderen van Jan de Bruin de zorg voor de dijk langs de Eem over een breedte van 11 roeden en deze kinderen hebben dit verkregen van de kinderen van Wulphert.

Marritje Teunis heeft haar man vele jaren overleefd, want in 1685 is zij, als weduwe van Wulphert Willemse, gildelid.

3. Er wordt in een artikel in de serie "De Hofsteden" uitvoerig ingegaan op een akte waaruit dit blijkt en wel onder de titel "Het Korte Eind en haar bewoners".

EEN STUKJE GESCHIEDENIS VAN DE „OUDE KERK“ IN DE KERKEBUURT TE SOEST, VOOR DE REFORMATIE DE „ST. PETRUS EN ST. PAULUSKERK“

Omstreeks het jaar 1350 werd de Oude Kerk bij de Kerkebuurt in Soest gebouwd en gewijd aan de Heiligen Petrus en Paulus.

Van de oudste geschiedenis van het kerkgebouw is niet veel bekend. Tijdens de restauratie van de kerk in 1957, werd een oudheidkundig onderzoek ingesteld naar de bouwgeschiedenis.

Hoewel de Parochie Soest tot de oudste van het Sticht behoort en tot de reformatie (1580) als dochterkerk van Leusden, de St. Paulusabdij te Utrecht onderhorig was, werd er geen spoor teruggevonden van een bakstenen of turfstenen voorgangster ¹⁾.

Wel zijn er funderingen teruggevonden van een sacristie, die was uitgebouwd aan de noordzijde van de kerk. Voorts bleek uit het onderzoek, dat de toren jonger is dan de kerk en hiermee werd verbonden door de kerk in westelijke richting te verlengen.

Om de kerk te vrijwaren van overstromingen van het Eemland, is de kerk gebouwd op een afgeplat gedeelte, - de oostflank - van de Soester Eng.

Al is de kerk gevrijwaard gebleven van water, het gebouw heeft veel te lijden gehad door de Middeleeuwse beroeringen.

Als wraak op de brandstichtingen in Muiden en Weesp door de troepen van de Utrechtse bisschop werd Soest (Zoys), in het jaar 1356 door de troepen van Gijsbrecht van Nijenroden op bevel van Hertog Willem van Beieren geheel platgebrand.

In het jaar 1481 herhaalde de geschiedenis zich.

Het brandde toen niet alleen in Soest, maar ook Eemnes en Baarn werden in de as gelegd. Na deze brandstichtingen is waarschijnlijk eerst de toren en daarna het koor gebouwd.

Voor de reformatie moeten kerk en toren één ruimte zijn geweest, zodat het licht door het mooie gotische raam boven de deur van de toren op het altaar kon vallen.

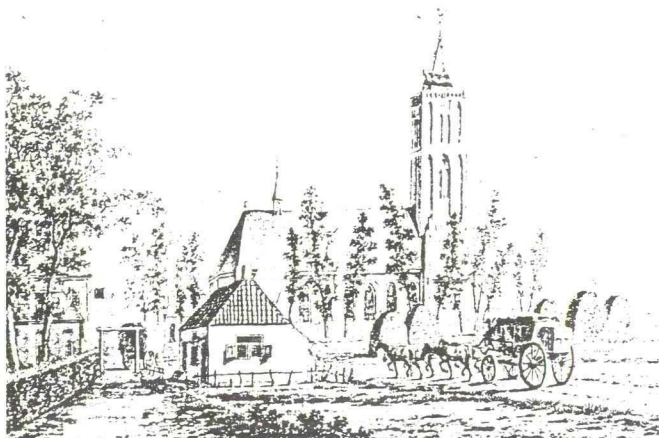
Daarna zijn kerk en toren waarschijnlijk door een muur van elkaar gescheiden.

De huidige kerk is in gotische stijl opgetrokken met een éénbeukig schip en een smal koor; beide zonder steunberen.

Het plafond bestaat uit een fraai houten tongewelf, waarvan het middele deel is verhoogd. De rozetten boven in het plafond zijn gemaakt naar een voorbeeld van de gerepareerde rozet, die nog in het koor aanwezig was.

St. Paulus en
St. Petrus kerk

(Origineel in Museum
Flehithe te Amersfoort)

In het jaar 1875 brandde het interieur van de kerk uit. De oorzaak was het omvallen van een stoof, gevuld met gloeiende kooltjes. Waarschijnlijk is toen een groot aantal rouwborden, waarvan er nu nog 10 in de kerk hangen, verloren gegaan.

Ook het orgel ging geheel in vlammen op.

Prins Hendrik, de broer van koning Willem III, heeft toen een nieuw orgel geschonken.

Dit orgel werd in 1875 gebouwd door de firma Bätz; het had één windlade, waarop het pijpwerk van beide klavieren stond. In 1960 is een nieuw orgel gebouwd door de firma De Koff uit Utrecht. De windlade van het oude orgel is gebruikt voor het hoofdwerk; ook zijn enkele registers uit het pijpwerk van 1875 overgenomen als geheel register (b.v. de octaaf 4; holpijp 8; gemshoorn 2') of gedeeltelijk omgebouwd (b.v. de sesquialter; trompet 4' en bazuin 16'). De kansel dateert uit het jaar 1608 met daarop een fraaie lezenaar. Beide zijn afkomstig uit het Oud Katholieke Seminarie te Amersfoort. De gotische zeszijdige zandstenen doopvont is in bruikleen ontvangen van het Rijksmuseum te Amsterdam.

Oorspronkelijk komt het uit de kerk van Nigtevecht, waar het tijdens de reformatie werd verwijderd.

Daarna was het tijdenlang op het boerenland als drinkbak voor het vee in gebruik, totdat het Rijksmuseum zich erover ontfermde.

In een volgende aflevering zal dieper worden ingegaan op onder meer de toren, de in 1905 gevonden beeldenschat en de rouwborden.

alias de bree

Geraadpleegde literatuur:

H. Halbertsma: Nieuwsbulletin K.N.O.B. van 15 november 1957 en Nieuwsbulletin K.N.O.B. 1959, kol. 25 en 26.

Noot:

¹) Deze waarneming geeft steun aan de overlevering dat de oudste Soesterkerk oorspronkelijk elders heeft gestaan, en wel verder oostwaarts, aan de Oude Soesterweg, waarschijnlijk op het terrein van de boerderij "Het Klooster". Zie Van Zoys tot Soest, jaargang 1, nr. 1, zomer 1980; een korte schets van het klooster Mariënborg te Soest, door G. van den Beemt.

DE HOFSTEDEN TE SOEST

Het Korte Eind en haar bewoners (I)

Op 18 september 1671 verschijnen voor de Schout (Steven van Lamsweerde) en de schepenen (Peter Peters Roeten en Baerent Henricksz, beide wonende in de Hoghe Birk) van Soest: Gerrit Jansz "wt 't Clooster Marienburgh, alhier gelegen", wonende "aent corte-eijndt" en zijn huisvrouw Marritgen Willemsdochter en mede als vader en voogd van zijn onmondige dochtertje Annitgen Gerrits.

Zij dragen daar over, ten behoeve van Roetert Albertsz, mondige jongeman te Soest, de eigendom van:

" Een huijsinghe, hoff ende hofstede, met het Houwt-gewasch daerop ende ommestaande, jegenwoordich bij Jannitgen, weduwe van Sa. Huijgh Thomasz in huijre bewoont ende gebruijckt, staende ende gelegen aent voornoemde corte eijndt, onder desen Gerechte van Soest, daer aen de eene sijde Henrick Peter Baerntsz ende aen de andere sijde de erffgenamen van wijlen den Well Edelen Jonker Ernst van Rheede, in sijn leven Maarschalk van Eemlandt, naestgeland ende gelegen zijn ....".

Aan de Rentmeester van de Abdij van St. Paulus te Utrecht dienen jaarlijks drie duiten of zes penningen te worden betaald als "thins". (1)

Een dergelijke tekst roept altijd een groot aantal vragen op. Allereerst zal de genealoog (en hij niet alleen) willen weten wie de vorige eigenaars/gebruikers waren en wie de personen zijn die worden genoemd. Tevens willen wij graag weten waar het stuk land precies gelegen heeft.

Om de ligging te kunnen vaststellen kunnen de namen van de belendenden meestal aanwijzingen geven. Hierbij moet echter wel worden bedacht dat het gebruikelijk was dat de omschrijving van de over te dragen goederen van een vorige akte werden overgeschreven.

Wij moeten het, dacht ik, zo voorstellen. De eigenaar/verkoper moest voor de schout of de notaris bewijzen dat hij werkelijk het recht had om te verkopen. Het beste kon dit worden aangetoond met de brief of akte van aankoop, welke men eertijds had ontvangen.

De vermeldingen welke wij in de archieven vinden zijn namelijk niet de originele brieven (deze ontving de koper!) doch concepten of afschriften, meestal "minuten" genoemd.

De verkoper overhandigt dus de echte koopbrief aan de schout, de notaris of hun klerk en deze schrijft de volledige omschrijving over. Wanneer men zeer precies te werk ging vroeg men aan de verkoper wie op dat moment eigenaars, bewoners of huurders zijn van de belendende percelen.

Als de verkoper een inwoner van Soest is zal hij of zij meestal wel weten wie degenen zijn die aan de beide zijden naast hem wonen of wie de landerijen naast het zijne bewerkt.

Als wij de hiervoor aangehaalde akte nog even bekijken dan kan men zich afvragen of de daarin genoemde Hendrik Peter Baerentsz als zijn buur zou noemen:

- Jannitgen, de weduwe van Huijgh Thomasz (die het land en huis bewoont en in huur heeft) of
- Gerrit Janse van 't Klooster, de eigenaar

Ook voor Gerrit Janse deed zich dit probleem voor. Hij wist dat de "jonker van Reede" eigenaar was geweest; kennelijk wist hij niet precies wie na diens overlijden de eigenaar was geworden en noemde dus "de erfgenamen".

Bij erfgenamen denken wij direct aan familie, doch ook als een eigendom werd verkocht aan wildvreemden dan was de term "erfgenamen" in de betekenis van "opvolgers" zeer gebruikelijk.

Tot zover deze uitwijding over de belendenden. Nu nog iets over de personen die hier worden genoemd.

De verkoper, Gerrit Janse uit het Klooster, zijn echtgenote Marritje Willemsdochter en hun onmondige dochttertje Annitgen worden besproken bij de familie van 't Klooster. (2)

Van de koper, Roetert Albertsz, is alleen bekend dat hij gildelid was in de jaren 1685 en 1696. Bij de koop in 1671 was hij, gezien de vermelding "mondige jongeman", nog ongehuwd.

Over de schout Steven van Lamsweerde is ons nog niet veel bekend, hij kwam kennelijk niet uit de streek.

De beide schepenen, Peter Peterse Roeten en Baerent Henricksz, waren zoals gebruikelijk wel echte Soesters. (3)

De belendende Henrick Peter Baerntsz was een echte Soester en gildelid in 1685. In 1696 was hij kennelijk reeds overleden.

De andere belendende (althans voorheen) de Maarschalk van Reede zal in een later stadium worden besproken als aandacht wordt geschonken aan de Maarschalken van het Eemland. (4)

Gerard Staalenhoef

Noten:

1. Deze akte werd aangetroffen in het Rijksarchief te Utrecht (RAU), in de collectie Rechterlijke Archieven (Recht.Arch.) onder nummer 1144 deel 22 op de folio's (blz.) 45 vs/46 vs. In het vervolg zullen deze verwijzingen worden aangehaald als: RAU-Recht.Arch. nr. 1144 deel 2 fol. 45 vs/46 vs.
2. Zie blz.
3. Bij de beschrijvingen van de hofsteden in de Birkt, welke in bewerking is, komen wij nader op hen terug.
4. De werkgroep Genealogie zal zich voornamelijk bezig houden met het strikt genealogische deel van het onderzoek. Daarnaast is echter ook veel verzameld op het gebied van boerderijen etc. De daarbij behorende teksten zijn echter niet door de werkgroep als zodanig opgesteld en zullen dan ook door de schrijver worden ondertekend.
Hiermede hopen wij tevens te voorkomen dat werkgroepen zich bezig houden met terreinen welke tot de andere werkgroepen behoren. Ieder individueel lid heeft echter het recht zijn publicaties aan de redactie aan te bieden.

BOEKENPLANK

Dit voorjaar verscheen bij de Staatsuitgeverij, gedateerd 1979, de "Catalogus van boeken en tijdschriften, verschenen vóór 1900 aanwezig in de bibliotheek van de Hoge Raad van Adel" door F.A.M. Fölting - Homan. Prijs f 19,50.

Juist omdat in deze catalogus een zeer groot aantal titels worden beschreven, waarvan genoemde bibliotheek de enig in ons land bekende exemplaren bezit, is deze catalogus zo interessant.

Genealogie en heraldiek zijn rijk vertegenwoordigd.

Kortom, een gemakkelijk hanteerbaar en nuttig naslagwerk dat nimmer verouderd, doch alleen om aanvulling vraagt voor de periode 1900-1980.

Het huis Bartolotti en zijn bewoners
door G. Leonhardt. Uitgave Meulenhoff, Amsterdam. Prijs f 25,-.

Sedert de Gouden Eeuw hebben vele welgestelde kooplieden en andere vermogende lieden uit Amsterdam, Den Haag en Utrecht schitterende buitenplaatsen bewoond in Soest of omgeving.

Soms waren dat huizen voor permanente bewoning, soms alleen voor (jacht)verblijf in de zomermaanden. In onze gemeente zijn deze buitenplaatsen nagenoeg alle verdwenen en herinnert alleen nog de naam van een park, laan of straat aan de glorie van weleer.

Bartolottilaan is zulk een herinnering aan een bekende inwoonster van Soest, juffrouw Jacoba Victoria Bartholotti van den Heuvel; telg van een bekende Amsterdamse patriciërsfamilie (1640-1718), die in de zomer verbleef op haar buitenplaats "Heuvel en Daal" in Soest.

Door haar onbeheerst karakter heeft zij ook in Soest aanleiding gegeven tot veel gesprekstof en gewaagde grapjes!
Leest u er maar blz. 14 e.v. in Heupers' "Beeld van Eemland" op na.

Het onlangs verschenen "Het huis Bartolotti en zijn bewoners" beschrijft de geschiedenis van het pand Herengracht 170/72 te Amsterdam, welk pand na een grondige restauratie in de jaren 1967/72 thans wordt bewoond door de schrijver van het boek.

De geschiedenis van het huis - het winterverblijf van de familie Bartolotti - is tevens een kroniek van de familie die het pand in 1617 en 1618 liet bouwen, het tot 1689 bewoonde en in 1717 aan derden verkocht.

U zult in dit boek diverse raakvlakken met de door Heupers in zijn hierboven geciteerde boek genoemde personen aantreffen.

Een boek dat de historie van Soest zijdelings in een breder perspectief zet en daarom verdient ook een plaats te krijgen in de bibliotheek van onze Historische Vereniging Soest.

WETENSWAARDIGHEDEN

De redactie van dit tijdschrift ontvangt gaarne - bij voorkeur getypte - teksten van volksverhalen, sagen, beschrijvingen van oude gebruiken die in Soest de ronde hebben gedaan. Ook oude prentbriefkaarten van Soest, die voor afdrucken in "Van Zoys tot Soest" mogen worden gebruikt, zijn - evenals foto's van gebouwen en legendarische figuren - zeer welkom.

Adres: Nassauplantsoen 10, Soest.

ERRATA 1e JAARGANG Nr 1

Op blz. 4 (22e regel van boven) staat de zin:
"Wij hopen later op deze lijst van bezittingen terug te komen".

Het zal duidelijk zijn dat Keizer Koenraad II deze zin niet in zijn oorkonde heeft opgenomen.
Doch de auteur van het artikel zal deze belofte zeker gestand doen.

Op blz. 11 zijn, door onverklaarbare redenen, de 7e t/m 3e regel van onderen op de verkeerde plaats terechtgekomen.
Deze regels hadden geplaatst dienen te worden op blz. 12 en wel ná de 20e regel, welke eindigt met "..... in 1645 volwassen was".

U gelieve hierna de bedoelde regels te lezen, waardoor het artikel wellicht aan duidelijkheid wint.

----- Doel. -----

Artikel 3. -----

1. De vereniging heeft ten doel het bevorderen van de kennis van- en de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Soest en haar omgeving, alsmede van de bewoners daarvan door de tijden heen. -----
2. De vereniging tracht haar doel te verwezenlijken door: -----
  - a. onderzoek van bronnen en literatuur in openbare en particuliere archieven, bibliotheken en verzamelingen; -----
  - b. archeologisch onderzoek; -----
  - c. het verzamelen van voorwerpen van geschiedkundige waarde
  - d. het inrichten van tentoonstellingen; -----
  - e. het organiseren van lezingen, cursussen en excursies; -----
  - f. het streven naar behoud van monumenten in de ruimste zin van het woord; -----
  - g. het uitgeven van een tijdschrift; -----
  - h. de vorming van werkgroepen en commissies ter behartiging van de sub a. tot en met g. genoemde taken; -----
  - i. samenwerking met instellingen, stichtingen en verenigingen, zowel in als buiten Soest, die een soortgelijk doel nastreven; -----
  - j. alle andere wettige middelen. -----

Correcties op drukfouten in ledenlijst nr. 1

1. J.A. Bijl	Buntweg 37	Soest
2. M.R. van Hall- v.d. Breemer	Scalmeijerpad 16	Soest
3. W.A. van Hees	Steenhoffstraat 68	Soest
Adreswijziging:		
4. J.D.H. v.d. Neut	Zandbergenlaan 44-240	Amersfoort

Nieuwe leden en donateurs

H. de Beer	Kerkpad ZZ 57	Soest
L.H. Boot	Duinweg 43	Soest
B.M. Boneschansker	Aagje Dekenlaan 16	Soest
A.J. Brants	Joh. Poststraat 438	Soest
A. v.d. Broek	Duinweg 35	Soest
S. Detmers	Kl. Engendaalweg 24	Soest
A.W. v.d. Dijssel	Middelwijkstraat 61	Soest
Ir. J.A. Dubbeldam	Lange Brinkweg 77	Soest
T.J. van Fulpen	Croesestraat 56	Utrecht
H. Gerth	Jan Steenlaan 3	Soest
G.L.W. de Groot	Ferd. Huycklaan 22	Soest
A.R.P. Hilhorst-de Jong	Dorresteinseweg 68A	Soest
F. Kingma	Kerkpad NZ 1	Soest
J. Kluën	Kerkstraat 68	Soest
R.J. Kok	Braamweg 104	Soest
R.W. van Kouwen	Nassauplantsoen 28	Soest
J.W. Kragt	Julianalaan 55	Soest
A. Kruitbos	Staringlaan 27	Soest
B.J. v.d. Linden	Oude Utrechtseweg 26	Soest
R.A. van Logtenstein	Olykeweg 14	Soest
C.A. Luitwieler	Rubenslaan 66	Soest
Drs. J. Menne	van Lenneplaan 70	Soest
G. van Munster	Kastanjelaan 49	Soest
J.B. Rams	Verl. Kolonieweg 9	Soest
J.R. van Rootselaar	Noorderweg 31	Soest
Soester Zaken Kring	p/a Vosseveldlaan 33	Soest
G.W. Stalenhoef	v.d. Griendtlaan 11	Soesterberg
L. de Swart	Veenbesstraat 328	Soest
W. Swart-Molman	Veenbesstraat 292	Soest
W.J. Sukel	Laanstraat 57	Soest
J.K. v. Tricht-Strumpel	H. de Keizerlaan 42	Eindhoven/Woensel
J.L.J. Vaissier	Nassaulaan 12	Soest
J.W. Veraar	v. Meckelenburglaan 28	Soest
J.C. Verberg	Chr. Huygenslaan 27	Soesterberg
W. Verboom	Veenbesstraat 294	Soest
A.D. Verstoep	G.v.d. Veenstraat 107	Soest
C.C. v.d. Voort-Wolters	Pijnenburgerlaan 2	Soest
Dr. J. Walter	Soesterbergsestraat 106	Soest
P.J. v.d. Wansem	Nassaulaan 31	Soest
H.F. Wijnman	Muurhuizen 110	Amersfoort
D.L. van Zanten	v. Angerenstraat 16	Soesterberg
Ds. N.H. van Zanten	Park Vredehof 24	Soest
A.J. de Zoete	Driehoeksweg 2	Soest